

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Szerzői ismertető

Benes Károly

**A 2008-as orosz-grúz háború hatása az európai
biztonságra**

című doktori (PhD) értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Molnár Anna

.....

Budapest, 2015

A tudományos probléma megfogalmazása

A 2008-as orosz-grúz háború váratlan élességgel világított rá a posztszovjet térségben lappangó etnikai konfliktusokra, valamint a térségért folyó nagyhatalmi geopolitikai játszmára. A konfliktus esettanulmányként történő vizsgálata kiváló lehetőséget biztosít egy hosszabb, mind lokális, mind nemzetközi szinten zajló folyamat vizsgálatára, melynek hatása befolyással van Kelet-Európa, és az egész európai kontinens biztonságára.

A 2008-as háború következtében Európában gyengült a kooperáción alapuló, ellenségkép nélküli, különböző nemzetközi szervezetekre (ENSZ, EBESZ, Európa Tanács) alapuló multilaterális biztonsági rendszer, és megerősödött a XIX. századot idéző nagyhatalmi politizálás. Oroszország a háborúval kis híján maradéktalanul elérte politikai céljait, Dél-Oszétia és Abházia orosz védnökség alatt – a nemzetközi joggal ellentétesen – megerősítette *de facto* függetlenségét, habár azt hivatalosan Moszkván kívül csak maroknyi, kevésbé jelentős állam ismerte el. Grúzia NATO és EU csatlakozási tervei, melyek kivívták a Kreml rosszallását, hosszú időre meghiúsultak, Oroszország pedig sikerrel elkerült minden jelentősebb nemzetközi retorziót. Végül, de nem utolsó sorban az orosz fegyveres erők hosszú idő után először bebizonyították, hogy gyorsan és sikerrel képesek megvívni egy háborút. Talán az egyetlen célkitűzés melyet az orosz politikai vezetés nem tudott megvalósítani, az Mihail Szaakasvili grúz elnök hatalomból való elmozdítása.

A háború mérföldkövet jelent egy folyamatban, mely a Putyin elnöksége alatt az ország szénhidrogén kincsére alapozva politikailag, gazdaságilag és katonailag megerősödött Oroszország nagyhatalmi státusának visszaállítására irányult. A Szovjetunió összeomlását, és Oroszország nemzetközi súlyvesztését követően a Jelcin-érában felhalmozódott kisebbségi komplexus kompenzációja, és a gazdasági növekedés által kibővült bel- és külpolitikai mozgástér (amire többek között az orosz-ukrán gázháború is kitűnő példát szolgáltatott) egy egyre öntudatosabb és erőszakosabb külpolitika irányába hatott.

A konfliktus mihamarabbi lezárásán munkálkodó nemzetközi szereplők legfontosabbikaként az Európai Unió váratlan lehetőséget kapott arra, hogy keleti szomszédságában bizonyítsa az elmúlt évtizedekben egyre határozottabb jelleget öltő közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) hatékonyságát és létjogosultságát, még ha ez vegyes eredményekkel járt is.

Tekintettel arra, hogy a 2008-as orosz-grúz háború érdemtelenül hamar kikerült a nemzetközi érdeklődés homlokteréből, többek között a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság hatásainak, Obama „reset” politikájának, valamint a nyugat-európai országok

Oroszországgal ápolta szoros gazdasági kapcsolatainak köszönhetően, az értekezésem témaválasztása során erősen motivált, hogy hiánypótló jelleggel feldolgozzam ennek a különösen Magyarországon alulkutatott konfliktusnak a hatását az európai kontinens biztonságára.

A kutatás hipotézisei

A kutatómunka megkezdésekor az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

- Az orosz-grúz háború nem tekinthető önálló, elkülönülő eseménynek, hanem egy a posztszovjet térség befolyásolásáért folyó geopolitikai játszma szerves része.
- Az orosz-grúz háború egy olyan összetett konfliktusnak az eredménye, amelynek van egy helyi, belső grúziai szintje (Grúzia, Abházia, Dél-Oszétia). Egy regionális orosz-grúz szintje (az első abház és dél-oszét háború nyomán kialakult helyzet, orosz békefenntartókkal, illetve Moszkva közel-külföldjén a 2000-es évek elejétől egyre markánsabban gyakorolt befolyásával). S végül van a konfliktusnak egy nagyhatalmi, geopolitikai (amerikai-orosz, vagy szélesebb értelemben egy nyugati-orosz) szintje, amely a 2003-as grúz színes forradalommal, illetve az azt követő grúz-amerikai, grúz-NATO kapcsolatok erősödésével nyert lendületet.
- Jóllehet a 2008-as pénzügyi-gazdasági világválság elterelte az európai, illetve a nyugati államok figyelmét az orosz-grúz konfliktus jelentőségéről, ennek elemzése elengedhetetlen Oroszország jelenlegi magatartásának megértéséhez, illetve az európai biztonság megerősítéséhez.
- A grúz-orosz konfliktusban Oroszország – hasonlóan napjainkhoz – realista regionális nagyhatalomként viselkedett, nem mutatott különösebb biztonságpolitikai innovációt (pl. a grúz beavatkozás indokaként a koszovói példára hivatkozott). Ezzel szemben az Európai Unió vezető hatalmai a konfliktusban liberális nagyhatalomként viselkedtek, s nem is rendelkeztek rövidtávon hatékony konfliktusmegoldó eszközökkel, így fő törekvésük csupán a fegyveres harcok befejezésére irányulhatott.
- Bár Oroszország csupán regionális nagyhatalom, amelynek biztonságpolitikai kompetenciája alapvetően a posztszovjet térségre terjed ki, de itteni tevékenysége is jelentős mértékben befolyásolhatja az európai biztonságot, amelyre az európai országoknak és az európai biztonsági intézményrendszernek fel kell készülnie.

Célkitűzések

A hipotézisben foglaltak alapján a doktori értekezésem a következő kérdésekre kíván választ keresni:

1. Mekkora szerepe volt a 2008-as orosz-grúz háború kitörésében a térség történelmének, a Dél-Kaukázus etnikai feszültségeinek, és mennyire volt az a Nyugat és Oroszország közötti geopolitikai vetélkedés következménye?
2. A háború lefolyásának bemutatása.
3. Milyen eredményeket ért el az EU a konfliktus lezárásában?
4. Milyen intézményrendszeren alapul Európa biztonsága, és hogyan biztosítja ez az intézményrendszer a kontinens békéjét?
5. Milyen hatással volt a háború a legfontosabb európai államok, az EU és a NATO biztonságpercepciójára és Európa valós biztonsági helyzetére?
6. A háborút követően milyen politikai, gazdasági és katonai válaszok születtek a konfliktus következményeinek felszámolására? A nyugati országok, illetve legfontosabb szervezeteik, az EU és a NATO hogyan reagáltak a háborút követően megváltozott dél-kaukázusi helyzetre?
7. A 2008-as orosz-grúz háborúnak milyen hatása volt az orosz külpolitika Európa biztonsági architektúrájának átalakítására tett javaslatai vonatkozásában?

Az értekezésnek nem célja a háború katonai vonatkozásainak feltárása, illetve annak a kérdésnek az eldöntése, hogy melyik fél kezdte a konfliktust. Annál is inkább, mivel azt, ahogy a későbbiekben bizonyítani fogom, a 2008 augusztusában lejátódott események egy több éves folyamat következményei, kiobbanásukban a felelőst nem a háborút megelőző néhány óra, nap történéseiben kell keresni.

Kutatási módszerek

Az értekezés egy esettanulmány, amely az orosz-grúz háborún, annak előzményein, illetve következményein keresztül kívánja bemutatni a posztszovjet térségben zajló nagyhatalmi geopolitikai játszmát, illetve annak hatását az európai biztonságra. Az esettanulmány az orosz-grúz konfliktuson keresztül szintén rá kíván világítani arra, hogy Oroszország kül- és biztonságpolitikájában realista módszereket követő nagyhatalom, míg a nyugat-európai országok inkább a liberális iskola elveit követik.

Kutatásom során a dokumentumelemzés módszerét használtam. A dokumentumelemzés elsősorban visszatekintő jellegű kutatási technika, amely az események utólagos elemzésén alapul, így kiváló eszközként szolgál az értekezés tárgyát képező 2008-as konfliktus mozgatórugóinak és következményeinek feltárására. Munkám során elemeztem és feldolgoztam a releváns hazai és külföldi szakirodalmat, a vonatkozó nemzetközi joganyagot, felhasználva elsődleges és másodlagos forrásokat is, kiemelve a dokumentumokban fellelhető jellegzetességeket és összefüggéseket, valamint strukturált formába rendezve a kutatás szempontjából fontos információkat.

A kutatás időtartama alatt részt vettem számos Magyarországon és külföldön a témával összefüggésben megrendezett előadásokon, konferenciákon, ahol lehetőségem nyílt a térséggel foglalkozó kutatók, diplomaták és politikusok a kutatás tárgyával kapcsolatos véleményének megismerésére is.

Az elvégzett vizsgálat tömör leírása fejezetenként

Az értekezés bevezetésben megfogalmaztam a tudományos problémát, felállítottam a hipotéziseket és a disszertáció célkitűzéseit, valamint meghatároztam a kutatási módszereket és a kutatás időtartamát, valamint tartalmát, egyúttal áttekintettem a feldolgozott külföldi és hazai szakirodalmat.

Az értekezés első fejezete a külpolitika-elemzés elméleti alapjaival, a háború kirobbanásának történelmi előzményeivel, a Grúziát alkotó etnikumok konfliktusaival, az orosz-grúz kétoldalú viszony alakulásával, és a régió geopolitikai meghatározottságával foglalkozik. Ezen belül a fejezet részletesen kitér az 1990-es évek dél-oszét-grúz és abház-grúz polgárháborújára, a rózsás forradalomra és a Szaakasvili hatalomra jutásával lendületet kapó nyugati integrációs törekvésekre, amelyek jelentősen befolyásolták az orosz-grúz viszonyt. A fejezet szintén feldolgozza a térség geopolitikai viszonyait, Oroszország 1990-es és 2000-es években a posztszovjet térségben követett külpolitikáját, a mérvadó orosz stratégiai dokumentumokat (nemzeti biztonsági stratégia, katonai doktrína és külpolitikai koncepció), Moszkva és az Egyesült Államok, valamint az EU geopolitikai vetélkedését, és az események formálásában betöltött szerepüket.

Az értekezés második fejezete a 2008-as háború kirobbanásának közvetlen előzményeivel, Oroszország Grúzia befolyásolására, illetve destabilizálására tett kísérleteivel, a grúz és az orosz fél háborúra való felkészülésével, az orosz békefenntartók konfliktusban – illetve a posztszovjet térségben – játszott szerepével, valamint az orosz útlevel-politika következményeivel foglalkozik. A fejezet szintén kitér a konfliktust meghatározó nemzetközi

folyamatok hatására a grúz helyzetre (a koszovói példa), a NATO ambivalens viszonyára a térséggel (bukaresti NATO-csúcs), továbbá részletesen leírja a háború lefolyását – beleértve a kiberháborút és a médiaháborút is –, valamint az EU háború lezárásában játszott szerepét. A fejezet végén sor kerül a konfliktus hatásainak és következményeinek értékelésére.

Az értekezés harmadik fejezete az európai biztonságot garantáló nemzetközi jogi és intézményi alapokkal és a háború nemzetközi jogi dimenzióival, az európai biztonsági architektúra átszabására tett orosz kísérlettel, a NATO és az EU Grúziával ápolt kapcsolataival, illetve a konfliktus arra gyakorolt hatásaival, a háború EU tagállamok biztonságára, és biztonságpercepciójára gyakorolt hatásával, a grúz kül- és biztonságpolitika háborút követő alakulásával, végezetül a háború orosz haderőreformot befolyásoló aspektusaival foglalkozik.

A befejezésben összegzem a kutatómunka tudományos eredményeit, bemutatom az új tudományos eredményeket, illetve ezen eredményekre alapozva ajánlásokat fogalmazok meg, továbbá meghatározom a kutatómunka eredményeinek felhasználási területeit, a további lehetséges kutatási területeket.

A kutatómunka tudományos eredményeinek összegzése

Az értekezés a disszertáció elején megfogalmazott hipotézisek helyességét igazolta, a célkitűzéseket teljesítette.

A háború kitörésének okaival összefüggésben megállapítottam, hogy abban három jelentős tényező játszott szerepet. Az első tényező a Grúzián belüli *etnikai ellentétek jelenléte*, melyek az ország történelmére, és az 1990-94-es polgárháborúra vezethetők vissza. A második tényező *a grúz bel- és külpolitikai irányváltás*, amely elsődleges célként tűzte ki a nyugati integrációt, az ország demokratikus reformját, valamint az ország területi egységének helyreállítását, valamint ennek *a grúz-orosz kétoldalú kapcsolatokban játszott szerepe*. A harmadik tényező *a Dél-Kaukázus geopolitikai meghatározottságában keresendő*. A térség korábbi hegemonja – Oroszország –, az 1990-es évek visszaszorulását követően gazdaságilag, politikailag és katonailag megerősödött, regionális nagyhatalomként egyre nagyobb szerepet játszott a nemzetközi szinten, és egyik legfontosabb célként tűzte ki befolyása helyreállítását közel-külföldjén, amely ütközőpályára állította az orosz érdekszférából kiszakadni kívánó Tbiliszivel. A geopolitikai játszma részeként az Egyesült Államok – és kisebb mértékben az EU – számára energetikai okokból (Grúzia megkerülhetetlen kelet-nyugat irányi tranzitfolyosót biztosít a kaszpi-térség energiahordozói számára), és a 2001-ben indult terrorizmus elleni háború következményeként felértékelődött a Dél-Kaukázus, ezért

jelentős katonai és anyagi segítséget nyújtott Tbiliszi nyugati integrációs törekvéseihez. A háború kitöréséhez hozzájárult a *grúz adminisztráció téves helyzetfelmérése*, miszerint kézzelfogható segítségre számíthat a Nyugattól egy konfliktus esetén.

Az értekezésben Oroszországgal kapcsolatban arra a következtetésre jutottam, hogy Putyin hatalomra kerülését követően megindult autoriter folyamatok és hatalomgyakorlás (*power vertical*), alátámasztva a szénhidrogén- és nyersanyagexport által generált jelentős gazdasági növekedéssel, *külpolitikai expanzionizmust* eredményezett, elsősorban az ország közel-külföldjén. Oroszország konfliktusban betöltött szerepét vizsgálva megállapítottam, hogy *Moszkva már a 2008-as eseményeket megelőzően sem volt érdekelt a dél-oszét és abház „befagyott konfliktusok” rendezésében*, mivel a status quo fenntartása révén jelentős befolyást volt képes gyakorolni Tbiliszi bel- és külpolitikájára (a posztszovjet térség többi rendezetlen konfliktusa is hasonló hatalmi eszközt jelent a Kreml kezében). A szakadár tartományokban gyakorolt befolyás megőrzésére és növelésére irányuló politika megnyilvánulásaként:

- Az orosz békefenntartók nem pártatlan szereplőkként léptek fel Dél-Oszétiában és Abháziában, Moszkva a posztszovjet térségben állomásozó békefenntartóit szélesebb értelemben vett geostratégiai szerepben alkalmazza, a közel-külföld felett gyakorolt befolyás eszközeként;
- Oroszország a szakadár tartományokban lopakodó annexiót hajtott végre, *de facto* részlegesen integrálva azokat a saját állami intézményrendszerébe;
- Az orosz hatóságok útlevelet adtak Dél-Oszétia és Abházia lakossága túlnyomó részének;
- 2006-tól folyamatosak voltak a fegyveres provokációk a grúz és az orosz fél között, amelyek állandóan magas szinten tartotta a feszültséget, megnövelve egy nyílt háború kitörésének kockázatát;
- Oroszország jelentős katonai előkészületeket tett egy Grúziával kirobbanó háború sikeres megvívására.

A háború kitörését még két további jelentős esemény befolyásolta, amelyekből az egyik az orosz-grúz kapcsolatrendszeren kívül keresendő, szélesebb geopolitikai meghatározottságú. Az első *Koszovó függetlenségének elismerése*, amelyet Moszkva jelentős nemzetközi presztízsveszteségként élt meg, és amely nem várt következményekkel járt Grúziában, ahol Oroszország precedensként használta fel azt a dél-oszét és abház *de facto* függetlenség megteremtése során. A második *a 2008-as bukaresti NATO-csúcson* következett be, ahol

ugyan a Szervezet belső megosztottsága miatt a Tagsági Akciótervben való részvétel lehetőségét nem adták meg Tbiliszi számára, de egyértelmű garanciát kapott arra, hogy egy napon a Szövetség tagjává válhat. Ezt Oroszország a biztonságát érintő fenyegetésként értékelte, amely jól tükröződik az ország stratégiai dokumentumaiban is. Egyúttal Moszkvában a bukaresti döntést olyan ideiglenes megtorpanásként értelmezték, amely cselekvési „ablakot” hagy Oroszország számára a grúz NATO-tagság végleges megakadályozására, és amely néhány éven belül Grúzia MAP, majd NATO-tagságával bezárulhat. Az értekezés szempontjából a fenti események alátámasztották azt a hipotézist, mely szerint az orosz-grúz háború nem önálló, elkülönülő esemény, hanem a posztszovjet térség befolyásolásáért folyó geopolitikai játszma része.

A háborúval kapcsolatban megállapítottam, hogy *Oroszország egyértelmű győzelmet aratott*, bár az orosz fegyveres erők jelentős hiányosságokkal küzdöttek, amely elsősorban a légierő súlyos veszteségeiben nyilvánult meg. A háború során leszűrt tanulságokat az orosz politikai és katonai vezetés felhasználta a védelmi szektor reformja terén, mely elsősorban nem a NATO-val való nagyméretű, nyílt hagyományos eszközökkel vívott katonai konfrontáció sikeres megvívását célozza – ezen a téren a nukleáris elrettentő erőre számít Moszkva –, hanem *a gyors és hatékony erőkivetítést az ország periferiáján, közel-külföldjén*.

Oroszország a háborúval elérte politikai céljait, Grúzia nyugati integrációja törést szenvedett, Moszkva megerősítette a térségben elfoglalt pozícióját, Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét elismerte – még ha azok nemzetközi elismertsége minimális is –, valamint rövid távon sikerült a Nyugattal ápolt kapcsolatainak helyreállítása, egyedül Szaakasvili hatalomból való elmozdítása nem következett be. A francia EU elnökség kulcsszerepet játszott a tűzszünet megkötésében, amit az EU és Párizs jelentős sikereként könyveltek el, ugyanakkor a tűzszüneti megállapodás – orosz érdekeknek megfelelő – pontatlan megfogalmazása lehetővé tette az orosz csapatok további jelenlétét, továbbá Moszkva a gyengén megfogalmazott megállapodást is folyamatosan megsértette, fegyveres erőit nem vonta vissza a háború kirobbanását megelőzően elfoglalt pozícióikba.

A háború nemzetközi jogi dimenzióival összefüggésben kijelenthető, hogy *a Chinvali elleni támadással Grúzia nemzetközi jogsértést követett el*, de az orosz katonai akció messze meghaladta a jogos önvédelem, az arányosság kereteit, ezzel *Oroszország szintén nemzetközi jogsértést követett el*. Az orosz fél által „humanitárius intervencióként” feltüntetett beavatkozás nem igazolható, valamint Oroszország a nemzetközi joggal ellentétesen adott orosz állampolgárságot egy másik szuverén ország több ezer állampolgárának, ezért az ő érdekükben történő fegyveres beavatkozás is ellentétes a nemzetközi joggal. A hadműveletek

grúz területre történő áthelyeződését követően a grúz csapatok az ENSZ Alapokmánya 51. cikkében foglaltak által igazolt jogos önvédelemből jártak el. Továbbá *Dél-Oszétia és Abházia függetlenségének elismerése élesen ellentétes a nemzetközi jogi normákkal*, a koszovói példa itt nem alkalmazható precedensként. Végezetül, a Helsinki Záróokmányban, majd a Párizsi Chartában és az 1999-es isztambuli Európai Biztonsági Chartában foglaltak értelmében Tbiliszinek joga van arra, hogy megválassza a szövetségi rendszert, amelyhez tartozni kíván, ezért Moszkva azon kívánalma, hogy a posztszovjet térség országainak nyugati integrációjára befolyást gyakoroljon, szintén ellentmond a fenti dokumentumokban lefektetett – és Oroszország által is elfogadott – nemzetközi jogi normáknak.

A nemzetközi jogi aspektusok vizsgálata, illetve a háború lezárása során játszott francia szerep alátámasztotta azt a hipotézist, hogy Oroszország a háború során realista regionális nagyhatalomként viselkedett, érdekeinek érvényesítése során a nemzetközi jog kevésbé befolyásolta, míg az Európai Unió és tagállamai liberális nagyhatalomként a nemzetközi együttműködésre helyezték a hangsúlyt, így azok nem is rendelkeztek rövid távon hatékony, reálpolitikai szempontból alkalmas konfliktusmegoldó eszközökkel.

Oroszország a háborút követően megújult lendülettel folytatta *az európai biztonsági architektúra átszabására irányuló erőfeszítéseit*, amelyek alapját az az elképzelés jelenti, hogy a NATO fenyegetést jelent Oroszország számára, ezért egy valós együttműködésen alapuló rendszer csak a NATO teljes marginalizálását követően hozható létre. A javaslat sikerét célzó minden orosz erőfeszítése ellenére Nyugaton az európai biztonsági rendszer gyökeres átalakítására tett orosz kezdeményezés nem talált nyitott ajtókra.

Az EU és a NATO háborút követő, Grúzia és a térség irányában folytatott politikájával kapcsolatban megállapítottam, hogy a két szervezet számos módon támogatásáról biztosította Grúziát, és nagyobb figyelmet fordított a posztszovjet térségre, továbbá a kapcsolatok fejlesztése érdekében *új intézményi struktúrákat állított fel* (NATO-Grúzia Bizottság, Keleti Partnerség, stb.), de erőfeszítéseiket nagyban befolyásolták a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság következményei, a „bővítési fáradtság”, és számos tagállam Oroszországgal ápolt szoros gazdasági és politikai kapcsolata. Belátható időn belül a NATO és az EU *megosztott marad a keleti bővítés kérdésében, mely megosztottságot a grúz-orosz háború is elősegített*, azoknak az érveknek a megerősítésével, melyek szerint a térség nem érett a nyugati szervezetekben való tagságra. *Oroszország indirekt – a térség destabilizálásán keresztül érvényesített – befolyása megmarad a keleti bővítés vonatkozásában*. Végül, a nyugati megosztottság miatt elhúzódó EU és NATO integrációs folyamat *hátrányosan befolyásolja a két szervezet hitelességét a posztszovjet térségben*. Míg a különböző valódi integráció

helyettesítésére szánt együttműködési formák és programok jelentős elvárásokat generálnak a régióban, ezeknek az elvárásoknak a Nyugat megfelelő pénzügyi eszközök allokációja híján, és a tagsági perspektíva kizárása miatt nem tud megfelelni.

A 2008-as háború nyugati intézmények és Oroszország közötti viszonyára gyakorolt hatásával összefüggésben arra a következtetésre jutottam, hogy *az EU és a NATO tagállamai megosztottak voltak az Oroszországgal szemben követendő politikai irányvonal tekintetében, ezért nem voltak képesek hatékony érdekérvényesítésre. Az európai országok többségének biztonságpercepciójára szerény hatást gyakoroltak az események*, komolyabb félelmet a balti országokban és Lengyelországban váltottak ki, amely országok kezdeményezték az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkében lefektetett kollektív védelem megerősítését. Míg számos kelet-közép-európai állam keményebb fellépést javasolt, addig más országok – a legjelentősebbek Franciaország, Németország és Olaszország – politikai és gazdasági érdekeiknek megfelelően a kapcsolatok teljes és gyors normalizálásában voltak érdekeltek. Az utóbbi országcsoport nagyobb súlyára való tekintettel, valamint az Obama-adminisztráció „reset” politikájának köszönhetően *az EU, a NATO és Oroszország közötti viszony rendkívül rövid időn belül normalizálódott*, nem léptettek szankciókat életbe Oroszországgal szemben. A konfrontáció elmaradásában jelentős szerepet játszottak a pénzügyi és gazdasági világválság hatásai, az EU-ban és a NATO-ban tapasztalható bővítési fáradtság, az Oroszországgal ápolt gyümölcsöző gazdasági kapcsolatok, valamint a posztsovjet térség irányába megnyilvánuló általános értetlenség és érdektelenség.

A háború hatásaként és az amerikai elnökválasztás következtében a Szaakasvili-adminisztráció nemzetközileg elszigetelődött. Grúzia csak a 2012-13-as parlament és elnökválasztást követően volt képes jelentős külpolitikai fordulat végrehajtására. Az új kormány a nyugati integráció mellett *az orosz-grúz kapcsolatok javítását tűzte ki fő céljául*. Ugyanakkor a grúz enyhülés politikája – akárcsak a Sevardnadze-érában – a szakadár tartományok vonatkozásában képviselt merev orosz álláspont, és az ukrajnai válság miatt kiéleződő nyugati-orosz kapcsolatok miatt *nehezen meghaladható korlátokba ütközött*.

Az értekezésben összességében megállapítottam, hogy a 2008-as orosz-grúz háború érezhető hatást gyakorolt Európa biztonságára, és azon belül is elsősorban a *Közép-Ázsiától a balti országokig terjedő ún. orosz közel-külföld gazdasági, politikai és biztonsági helyzetére*. A posztsovjet térségben zajló folyamatok megértését gátolja, hogy míg Moszkva realista, nagyhatalmi, zéró összegű játszmákon alapuló politikát folytat Kelet-Európában, addig számos nyugati ország – elsősorban Németország, köszönhetően az ország második világháborút követő fejlődésének – és az EU a nemzetközi intézmények, az együttműködés, a

kölcsönös előnyökön és a nyílt erőszak – valamint az azzal való fenyegetés – alkalmazásának elutasításán alapuló külpolitikát folytat (liberális, neoliberális iskola). A felek eltérő alapokon nyugvó világlátása nagyban megnehezíti a kölcsönös megértést, így a felmerülő problémák kezelését. *Moszkva nyílt fenyegetést lát mind a NATO, mind az EU keleti térnyerésében, a Keleti Partnerséget, az annak részeként a térség államaival megkötendő Társulási Megállapodásokat, és a szabadkereskedelmi övezet létrehozását az érdekszférájába történő behatolásként, az Eurázsiai Unió vetélytársaként értelmezi, és minden eszközt hajlandó felhasználni, hogy megállítsa azt. Azt, hogy erre képes-e, nagyban meghatározza a rendelkezésére álló hatalmi erőforrások – gazdasági, katonai, stb. – mértéke. Ezeket az erőforrásokat közelebbről megvizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy míg a 2000-es évek elején Oroszország szénhidrogén exportjának köszönhetően valóban képes volt növelni erejét, addig a 2010-es évekre ennek a növekedési modellnek kimerültek a tartalékai. Oroszország a rendelkezésére álló forrásokat nem megfelelően használta fel, gazdaságát elmulasztotta modernizálni, hosszú ideig negatív demográfiai trenddel szembesült, nemzetközi szinten szövetségkeresése ellentmondásos – a Nyugattal szemben partnerként választott Kína valójában legnagyobb ázsiai vetélytársa –, és a putyini politikai modellel szemben a posztszovjet térség jelentős része még mindig inkább a nyugati integráció lehetőségét választja. Ezen választás fegyveres erőszakkal való módosítása rövid távon eredményeket hozhat ugyan, de hosszú távon nem képes Moszkva irányítása alatt összetartani a régiót, és jól mutatja az ország érdekérvényesítése terén rendelkezésre álló eszközök szűkösségét is (a katonai erő első helyen alkalmazása rávilágít az egyéb eszközök hiányára). Oroszország közel-külföldjén gyakorolt külpolitikája kontraproduktív, destabilizálja a térséget, mellyel jelentős politikai és gazdasági károkat okoz saját magának is. Az értekezés írása során Ukrajnában kibontakozó események nem várt módon támasztották alá az orosz-grúz háború fontosságát, tágabb perspektívába helyezve azt, mely lehetőséget adott a háború egy folyamat részeként történő értékelésére.*

Új tudományos eredmények

A kutatómunkám alátámasztotta az értekezés elején megfogalmazott hipotéziseket, így új tudományos eredményként bebizonyítottam, hogy *a 2008-as orosz-grúz háború egy olyan összetett konfliktus eredménye, melynek van egy helyi, belső grúziai etnikai ellentéteken alapuló szintje, egy orosz-grúz regionális, kétoldalú szintje, és egy nagyhatalmi, geopolitikai szintje.* Ez utóbbival kapcsolatban rámutattam arra, hogy a konfliktus nem tekinthető önálló, elkülönülő eseménynek, az a posztszovjet térségben folyó geopolitikai játszma szerves része,

ezért a 2008-as háború okainak és következményeinek megértése elengedhetetlen Oroszország jelenlegi magatartásának megértéséhez, és ezen keresztül az európai kontinens biztonságának megerősítéséhez.

Az értekezésben a grúz-orosz háború esetét példaként hozva szintén sikerült bizonyítanom, hogy *Oroszország regionális nagyhatalomként a posztszovjet térségben folytatott politikájával jelentős befolyást gyakorol Európa biztonságára*, ezért az ezen politikára adandó válaszokra az európai országoknak és intézményeiknek fel kell készülniük.

Kutatómunkám során – a hipotézisben foglaltaknak megfelelően – ugyancsak megállapítottam, hogy *Oroszország realista kül- és biztonságpolitikát folytat*, zéró összegű játszmákban gondolkodik, előtérbe helyezi a katonai eszközök használatát, míg az *Európai Unió és tagállamai liberális kül- és biztonságpolitikát folytatnak*, nagy hangsúlyt fektetve a nemzetközi jogon és nemzetközi intézményeken alapuló, konszenzusos, az erőszak és az erőszakkal való fenyegetés minden formáját elutasító, békés megoldások kidolgozására. Ezen ellentmondásnak köszönhetően a két fél gyakran félreérti egymást, illetve az EU és tagállamai nem rendelkeznek rövid távon hatékony konfliktusmegoldó eszközökkel, illetve a rendelkezésre álló eszközök használatára sem állnak készen.

Új tudományos eredményként sikerült igazolnom, hogy a 2008-as háború érezhető hatást gyakorolt Európa biztonságára, még ha számos európai ország biztonságpercepciója elenyésző mértékben változott is.

A kutatómunka eredményeként megfogalmazott ajánlások

NATO

1. A NATO belső megosztottsága következtében Grúzia esetleges NATO-csatlakozásával kapcsolatos döntés hosszú ideje nem született meg. Még ha ennek a döntésnek a közeljövőben való meghozatala nem is reális, az ország Tagsági Akciótervben való részvételét biztosítani szükséges.
2. A NATO hiteles elrettentésének megerősítése érdekében nagyobb hangsúlyt kell fektetni az 5 cikkben alapuló kollektív védelemre, és a NATO, valamint tagállamainak fokozottabb jelenlétére a balti államokban, a walesi NATO-csúcson vállalt kötelezettségeknek megfelelően, illetve akár azokat meghaladva is.
3. A katonai reformfolyamat elősegítése érdekében a posztszovjet térség államai részére – elsősorban a NATO-val szorosabb kapcsolatot ápoló Ukrajna és Grúzia esetében – nagyobb anyagi, technikai és szaktudásbeli támogatás nyújtása szükséges, ami a

korábbiaktól eltérően a terrorellenes és asszimetrikus hadviseléssel szemben nagyobb hangsúlyt fektet a klasszikus területvédelemre.

Európai Unió

1. A 2008-as háború – és később az ukrajnai válság is – bebizonyította, hogy az EU válságmegelőző képességei gyengék. Ezen képességek megerősítése szükséges.
2. A Keleti Partnerség politikájának kézzelfoghatóbbá tétele érdekében több – a posztszovjet térség demokratikus felzárkózását elősegítő – forrást szükséges allokálni. Az élenjáró országok – Moldova és Grúzia – esetében valós bővítési perspektíva nyújtása szükséges.
3. Grúzia stabilitásának megőrzéséhez nagyban hozzájárul az EUMM Georgia polgári megfigyelő misszió, ezért annak működését az elkövetkezendő években is biztosítani kell.
4. Fontos annak felismerése, hogy az EU keleti kapcsolatainak fejlesztése ellenreakciókat vált ki Moszkvából. Ezen, az EU törekvéseit gátolni igyekvő orosz ellenlépések időbeni felismerése, és azoknak megfelelő kezelése kiemelt fontosságú.

Grúzia

1. Grúzia számára a belső demokratikus, és gazdasági reformok folytatása elsődleges. Az ország területi integritásának helyreállítása szempontjából egyedül a hosszú távú prosperitás és gazdasági fejlődés hozhat eredményt, mely vonzóvá teheti a reintegrációt a szakadár tartományok számára is.
2. Oroszország a Dél-Kaukázusban megkerülhetetlen politikai és katonai tényező, ezért Tbiliszi részéről szükséges a jó kapcsolatrendszer kialakítása Moszkvával.
3. Grúziának szintén a lehető legjobb viszonyra kell törekedni a dél-ozét és abház szakadár tartományokkal, annak belátása mellett, hogy integrációjukra rövid- és középtávon nincs lehetőség.

A kutatómunka eredményeinek felhasználási területei, további kutatási területek

Jelen értekezés hozzájárulhat Grúzia és a posztszovjet térség politikai folyamatainak jobb megértéséhez, és ezen keresztül Magyarország kelet-európai kül- és biztonságpolitikai érdekeinek pontosabb beazonosításához.

Az értekezés ugyancsak alapul szolgálhat a hazánkat a térségből érő biztonsági kockázatok, kihívások és esetleges fenyegetések feltérképezéséhez, és az azokra adandó válaszok kidolgozásához.

Végezetül ezen disszertáció hasznos információkat tartalmazhat mindazon kül- és biztonságpolitikával foglalkozó szakemberek számára, akik a posztszovjet térséggel, az Európai Unióval, vagy a NATO-val foglalkoznak. Alapját képezheti további kutatásoknak, felhasználható a külpolitikai, biztonság- és védelempolitikai háttéranyagok készítése során, illetve a katonai és civil felsőoktatásban.

További kutatási területek lehetnek:

- A 2008-as háború posztszovjet térségre gyakorolt hatásának vizsgálata.
- Az orosz-grúz háború és az ukrajnai krízis közötti összefüggések és eltérések feltárása. Annak vizsgálata, hogy ezen konfliktusok gyökerei mennyire vezethetőek vissza országspecifikus sajátosságokra, és mennyire a hasonló geopolitikai helyzetükre.
- Az EU tagállamainak Oroszországgal és a Dél-Kaukázussal ápolt kapcsolatrendszerének átfogó elemzése, és azoknak az EU politikákra gyakorolt hatásának vizsgálata.
- A „befagyott konfliktusok” közötti hasonlóságok és különbségek feltárása, továbbá annak vizsgálata, hogy Oroszország ezeken a konfliktusokon keresztül milyen mértékű befolyást képes gyakorolni az érintett országok bel- és külpolitikájára, nyugati integrációs folyamatára.
- Az orosz hatalomgyakorlás közel-külföld vonatkozásában használt eszközrendszerének feltárása, annak fejlődése, tekintettel a Grúziában lezajlott háború, és az Ukrajnában zajló indirekt fegyveres beavatkozás különbségeire.

Publikációs jegyzék

Benes, Károly – Rada, Csaba – Rada, Péter: The EU's Strategic Culture and Growing Activity in Maintaining Stability in Africa

Bátor, Peter. – Ondrejcsák, Róbert. (eds.): Panorama of global security environment 2014. Center for European and North Atlantic Affairs (CENAA), Bratislava 2015, 672 pp. ISBN 978-80-971124-9-3

Benes Károly: Előjáték egy háborúhoz – Grúzia, Dél-Oszétia és Abházia az 1990-es években Hadtudományi Szemle, Budapest, 2014. 7. évfolyam 4. szám.

<http://uni-nke.hu/kutatas/egyetemi-folyoiratok/hadtudomanyi-szemle/megjelent-szamok> (2015.03.16.)

Benes Károly: A NATO és Grúzia kapcsolatai. NATO Partnerség 2014. A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője. Tanulmányok. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Budapest, 2014.

<https://opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sobj=9474&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%0D%0A> (2014.12.07.)

Benes Károly: A Vegyifegyver-tilalmi Szervezet 17 éve. Hadtudományi Szemle, Budapest, 2014. 7. évfolyam 2. szám.

http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2014_2/2014_2_al_t_benesk.pdf (2014.12.07.)

S. Károly: Oroszország a nemzetközi jog keresztes lovagja? A szír és a grúz példa. Biztonságpolitikai Szemle. 2014. 7. évf. 1. szám.

http://biztpol.corvinuembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=0&type=all&reszletek=105 (2014.12.07.)

Benes Károly: A 2008-as orosz-grúz háború hatása az európai biztonságra. Hadtudományi Szemle, Budapest, 2013. 6. évfolyam 3. szám.

http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2013/2013_3/2013_3_b_p_benesk.pdf (2014.12.07.)

Benes Károly: Ki a felelős? A grúz-orosz háború és kitörésének körülményei. (recenzió) Grotius online. Budapest, 2013.05.15.

http://www.grotius.hu/doc/pub/GGJEZU/2013-05-15_benes_karoly_ki-a-felelos_recenzio.pdf (2014.12.07.)

Károly Benes: An Unexpected War on the Agenda - The 2008 Russian-Georgian Conflict and the European Union

Hadtudományi Szemle, Budapest, 2012. 5. évfolyam 2. szám.

http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/files/2012/2012_2/2012_2_hm_benes_karoly_1_7.pdf
(2014.12.07.)

Károly Benes: The EU's Eastern Partnership and Moldova
AARMS, Volume 11, Issue 2. 2012.
<http://www.zmne.hu/aarms/docs/Volume11/Issue2/pdf/04.pdf> (2014.12.07.)

Károly Benes: Moldova's European Perspective: Breaking the Integration Deadlock?
Stockholm Paper, May 2010, pp.46.
http://www.isdp.eu/publications/index.php?option=com_jombib&task=showbib&id=5826
(2014.12.07.)

Károly Benes: Moldova and the Year Ahead - Continuation of Constitutional Crisis
ISDP Policy Brief, No. 14. 14 January 2010.
http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2010_benes_moldova-and-the-year-ahead.pdf (2014.12.07.)

Károly Benes: Moldova's Presidential Election, Moving Beyond Political Deadlock?
ISDP Policy Brief, No. 10., 07 October 2009.
http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2009_benes_moldovas-presidential-election.pdf (2014.12.07.)

Károly Benes: Whose 'Sphere of Interest'? Eastern Partnership Summit in Prague
Central Asia-Caucasus Analyst, Vol. 11. No.11., 3 June 2009.
<http://www.cacianalyst.org/?q=node/5122> (2014.12.07.)

Károly Benes: Bear Paw in the Honey Pot, Russian Oil and Gas Investment in Central Europe
ISDP Policy Brief, No. 2., 23 April 2009.
http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2009_benes_bear-paw-in-the-honey-pot.pdf
(2014.12.07.)

Károly Benes: European Council Endorses 'Eastern partnership'
Central Asia-Caucasus Analyst, Vol. 11. No.6., 25 March 2009.
<http://www.cacianalyst.org/?q=node/5074> (2014.12.07.)

Szakmai önéletrajz

Név: Benes Károly
Szül. hely, idő: Budapest, 1975.

Szakmai tapasztalat

- 2015- Külgazdasági attasé (I. o. titkár), helyettes konzul
 Külgazdasági és Külügyminisztérium, Magyarország Bejrúti Nagykövetsége
 BAC bldg. 9. em., Justinien str., Bejrút, Libanon
- 2013-2015 Bilaterális referens, osztályvezető
 Külügyminisztérium, Afrikai és Közel-keleti Főo., Afrika Főo.
 1027 Bp., Bem rkp. 47.
- 2010-2013 Kiemelt külgazdasági szakreferens, befektetési referens, mb. főov.
 Nemzetgazdasági Minisztérium, Közel-Kelet és Afrika Főo., Befektetési Főo.,
 Keleti Főo.
 1055 Bp., Honvéd u. 13-15.
- 2008-2010 Projekt koordinátor, tudományos segédmunkatárs
 Institute for Security & Development Policy
 Vastra Finnbodavagen 2. 131 30 Nacka, Stockholm, Svédország
- 2008 III. o. titkár, helyettes konzul
 Külügyminisztérium, Magyarország Hágai Nagykövetsége
 Hogeweg 14., 2585 JD Hága, Hollandia
- 2007-2008 Védelempolitikai referens, koordinátor
 Külügyminisztérium, Biztonságpolitikai és Non-proliferációs Főo.,
 EU Ágazati és Kereskedelempolitikai Főo.
 1027 Bp., Bem rkp. 47.
- 1996-2007 Ügyintéző
 Főpolgármesteri Hivatal, Adó Ügyosztály
 1052 Bp., Városház u. 9-11.

Tanulmányok

- 2012-2015 Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola
 2000-2004 Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, biztonság- és védelempolitikai szak
 2000-2002 Pécsi Tudományegyetem, Európa politika, Európa tanulmányok
 1996-1999 Államigazgatási Főiskola, igazgatásszervező
- 2001 Féléves közigazgatási tréningprogram, Akita Prefektúra, Japán

Nyelvtudás

Angol felsőfok, francia középfok, svéd középfok, japán alafok